

BEROEPSBEVOLKING IN DE TOEKOMST OUDER EN HOGERGESCHOOLD

Hoofdstuk 3

Tom Vandenbrande

De beroepsbevolking zal nog tien tot vijftien jaar groeien vooraleer het aantal arbeidskrachten zal gereduceerd worden ten gevolge van de pensionering van de grote babyboomgeneraties. Tot dan zal een aanhoudende participatiegroei de eerder beperkte impact van de veranderingen in de bevolkingsstructuur compenseren en zorgen voor een groei van de beroepsbevolking. De samenstelling van het aantal arbeidskrachten zal grondig veranderen in de komende decennia: hoewel het tempo van de verandering in de toekomst vertraagt, wordt de beroepsbevolking steeds vrouwelijker, grijzer en hogergeschoold.

In de meeste leeftijdscategorieën neemt de participatie tussen 2000 en 2010 toe. Gemiddeld zorgt dit voor een opwaardering van de activiteitsgraad met naar schatting 3,2 procentpunten. Het sterk toenemend aandeel van (minder dan gemiddeld participerende) 50-plussers zal de globale groei van de participatiegraad echter drukken. Deze negatieve invloed belooft 2,2 procentpunten, en de globale groei van de participatiegraad bijgevolg 1 procentpunt. Dit alles maakt dat de Lissabon-doelstelling om de werkzaamheidsgraad op te trekken tot 70% ambitieuzer is dan ze oogt. Men zal als het ware de huidige werkzaamheidsgraad van 64% met ruim 8 procentpunten moeten verhogen om uiteindelijk een graad van 70% te bereiken.

1 *Totale evolutie van de beroepsbevolking*

Aan de basis van de vooruitzichten in dit hoofdstuk liggen twee scenario's.¹ Een eerste scenario (A) gaat ervan uit dat de – voor de participatie reeds gunstige – culturele patronen uit de jongste vijf jaar zich in de toekomst zullen blijven manifesteren: een beperkte toename van de mannelijke participatie en een aanhoudende groei van de deelname van vrouwen aan de arbeidsmarkt. Zelfs met deze ontwikkelingen kan de doelstelling van Lissabon (om 70% van de bevolking tussen 15 en 64 jaar aan het werk te hebben tegen 2010) onmogelijk worden gerealiseerd. Daarom werd een tweede scenario (B) ontwikkeld. Dit gaat uit van

¹ Voor een overzicht van gedetailleerd cijfermateriaal dat gebruikt wordt in dit hoofdstuk verwijzen we naar www.steunpuntwav.be, rubriek publicaties, jaarreeks 2001.

vaststellingen uit hoofdstuk 10, nl. dat niet zozeer bij de jongeren, maar vooral bij de groep ouder dan 50 jaar in principe nog een omvangrijke uitbreiding van de participatie mogelijk is. De ouderen blijven in dit scenario in de toekomst steeds langer op de arbeidsmarkt.

Hfdst. 10

Ter illustratie is in tabel 3.1 een beeld opgenomen van de ontwikkeling van de activiteitsgraad in beide scenario's. In scenario A blijft het aantal ouderen dat zich aanbiedt op de arbeidsmarkt opvallend toenemen, zij het minder spectaculair dan in scenario B. In dit tweede scenario van sterke activering van ouderen neemt de activiteitsgraad tussen 2000 en 2010 bij de groep tussen 50 en 54 jaar toe van 65,7% naar 76,9%, bij de groep tussen 55 en 59 jaar van 41,6% naar 56,2% en bij de 60-plussers van 11,3% tot 27,2%. Merk op dat zelfs deze onwaarschijnlijk sterke activering vermoedelijk net niet zal resulteren in het behalen van de Lissabon-doelstelling in Vlaanderen: het aandeel van de beroepsbevolking zou in 2010 volgens dit scenario 70,7% bedragen; enkel indien het aandeel van de werkloosheid lager ligt dan 0,7% resulteert dit in een werkzaamheidsgraad van 70%. Ter informatie: bij de groep tussen 55 en 64 jaar zou de activiteitsgraad in dit scenario 42,3% bedragen.

Tabel 3.1

Evolutie van de activiteitsgraad bij ouderen volgens twee scenario's (Vlaams Gewest; 1995-2025)

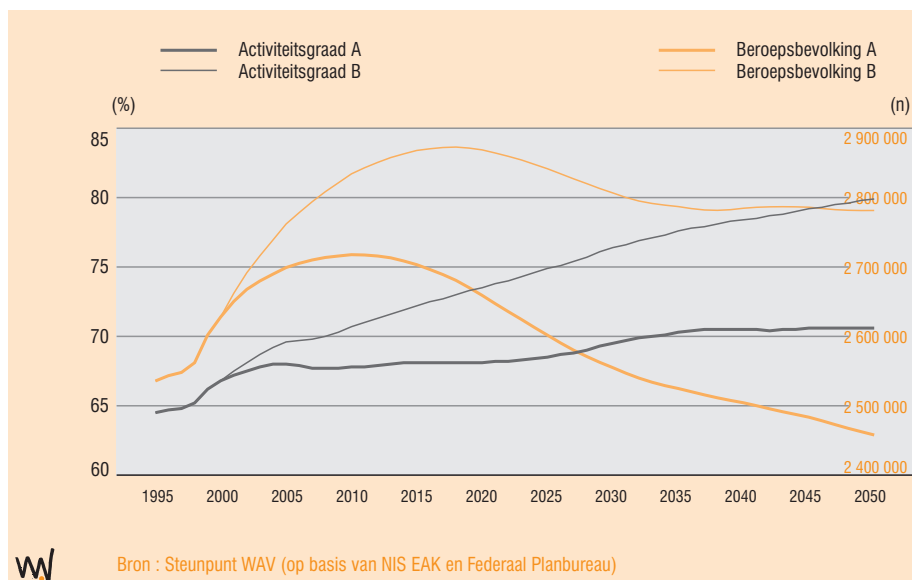
	50-54 jaar	55-59 jaar	60-64 jaar	15-64 jaar
Afgelopen periode				
1995	63,7	37,6	12,2	64,5
2000	65,7	41,6	11,3	66,8
Scenario A				
2005	69,5	42,8	13,0	68,0
2010	72,5	45,2	13,3	67,8
2025	76,8	49,1	15,0	68,5
Scenario B				
2005	72,7	49,2	20,9	69,6
2010	76,9	56,2	27,2	70,7
2025	84,1	68,3	43,7	74,9

Bron: Steunpunt WAV (op basis van NIS EAK en Planbureau)

In figuur 3.1 is de ontwikkeling van deze globale grootheden geïllustreerd. Het eerder aangenemelijke scenario A geeft aan dat in het komende decennium een beperkte groei van het arbeidsaanbod mag worden verwacht, maar dat de beroepsbevolking in de twee daaropvolgende decennia sterk in omvang wordt gereduceerd (zie ook Jaarboek 2000). Scenario B geeft aan dat deze 'implosie van de beroepsbevolking' kan beperkt worden wanneer men erin slaagt 50-plussers langer op de arbeidsmarkt te houden.

Figuur 3.1

Evolutie van de activiteitsgraad en de omvang van de beroepsbevolking volgens twee scenario's (Vlaams Gewest; 1995-2050)

Merk op dat de activiteitsgraad nauwelijks groeit in scenario A, dat niettemin vertrekt van een aanhoudende sterke toename van de participatie van vrouwen. De oorzaak hiervan moet worden gezocht in het toenemende aandeel van (minder dan gemiddeld participerende) oudere bevolkingsgroepen binnen het aanbod (zie verder). In scenario B blijft de activiteitsgraad wél doorgroeien, maar zoals reeds aangegeven onvoldoende sterk om de Lissabon-doelstelling te realiseren. Ook hiervoor is de gewijzigde bevolkingssamenstelling een belangrijke reden.

2 Achterliggende factoren

Figuur 3.2 illustreert de determinanten achter de evolutie van de beroepsbevolking voor het scenario A.² De toename van het aanbod van arbeidskrachten wordt ontleed in drie effecten:

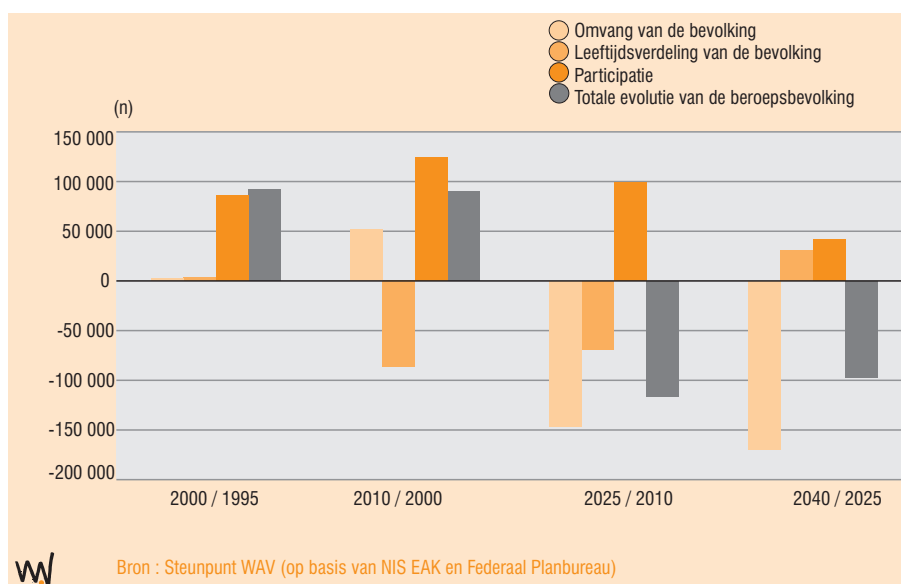
² De resultaten van de prognose op basis van scenario B veranderen niets aan deze vaststellingen. De effecten die resulteren uit de wijziging van de omvang en van de samenstelling van de bevolking zijn nagenoeg even groot, enkel het effect dat volgt uit de doorgedreven participatie verschilt in dit scenario.

het resultaat van een wijziging in de omvang van de bevolking tussen 15 en 64 jaar, een verandering in de samenstelling van die bevolkingsgroep, en een toename van de participatie. De eerste twee effecten samen geven de impact van de demografie op de omvang van de beroepsbevolking, het derde effect de impact van de wijzigende participatie van de bevolking.

De periode 1995-2000 laat zich gemakkelijk analyseren. Er zijn op vijf jaar tijd ongeveer 100 000 Vlaamse arbeidskrachten bijgekomen, wat nagenoeg integraal werd gerealiseerd doordat de participatie van de (vooral vrouwelijke) bevolking werd opgedreven. Demografische factoren speelden nauwelijks een rol.

Figuur 3.2

Decompositie van de evolutie van de beroepsbevolking (Vlaams Gewest; 1995-2040)

In het komende decennium 2000-2010 hebben demografische verschuivingen wel degelijk een invloed op de arbeidsmarkt. De invloed ervan op de omvang van het *aantal arbeidskrachten* zal beperkt negatief zijn.

Eenzijds is er een positieve invloed van een groei van het totaal aantal personen tussen 15 en 64 jaar. Tussen 2000 en 2010 zou het aantal Vlamingen tussen 15 en 64 jaar nog toenemen met ongeveer 77 000 personen, wat gezien de huidige activiteitsgraad van 66,8% in principe goed is voor iets meer dan 50 000 extra arbeidskrachten.

We moeten anderzijds rekening houden met een tweede demografische factor, die een effect heeft op de omvang van de beroepsbevolking: de verandering in de structuur van deze bevolking tussen 15 en 64 jaar. Het komt er grofweg op neer dat het aantal personen tussen 25 en 49 jaar op tien jaar tijd vermindert met 125 000, terwijl tegelijkertijd de bevolking tussen 50 en 64 jaar aangroeit met 205 000 personen. De vermindering van de bevolking tussen 25 en 49 jaar, die ongeveer 20 procentpunten méér dan gemiddeld participeren (88,2% t.o.v. 66,8%), zorgt voor een extra neerwaartse druk van ongeveer 25 000 arbeidskrachten (of 20% x 125 000). Ook de aangroei van de bevolking ouder dan 50 jaar heeft vanuit dit oogpunt een negatief effect op het aantal arbeidskrachten. De groep ouder dan 50 jaar participeert ongeveer 25 procentpunten minder dan gemiddeld (41,2% t.o.v. 66,8%). Doordat deze groep met 205 000 personen aangroeit, vermindert de aangroei van het aantal arbeidskrachten met bijna 55 000 personen (of 25% x 205 000). In totaal bedraagt het negatieve effect van de veroudering van de bevolking tussen 15 en 64 jaar ongeveer 85 000 arbeidskrachten, en overtreft dit dus het positieve effect van de groei van de totale bevolking tussen 15 en 64 jaar (+50 000). Ondanks de toename van de bevolking tussen 15 en 64 jaar, zal de totale impact van de demografie met andere woorden negatief zijn (-35 000).

De beroepsbevolking, of het totaal aantal arbeidskrachten, zal blijven toenemen doordat een derde factor, de arbeidsmarktparticipatie van de bevolking, blijft groeien. Doordat de participatiegroei aanhoudt, is er een verwachte toename van het aantal arbeidskrachten met 125 000 personen. *De drie effecten samen resulteren uiteindelijk in een toename van 90 000 arbeidskrachten tussen 2000 en 2010.*

Let wel, dit resulteert niet noodzakelijk in een toename van de totale *activiteitsgraad*. Uit tabel 3.2 blijkt dat de toegenomen participatie van de beroepsbevolking tussen 2000 en 2010 bijdraagt tot een groei van de activiteitsgraad met 3,2 procentpunten, maar doordat de samenstelling van de bevolking verandert in diezelfde periode gaan 2,2 procentpunten van deze winst 'verloren'. De globale groei van de activiteitsgraad zal met andere woorden 1 procentpunt bedragen tijdens het volgende decennium, namelijk van 66,8% in 2000 naar 67,8% in 2010. De veranderende samenstelling van de populatie en de temperende invloed hiervan op de activiteitsgraad zal de Lissabon-doelstelling (om tegen 2010 een werkzaamheidsgraad van 70% te bereiken) dus nog ambitieuzer maken dan ze al oogt.

Tussen 2010 en 2025 bereikt de babyboomgeneratie de pensioengerechtigde leeftijd, wat voor een dubbele druk op de omvang van het aantal arbeidskrachten zorgt: tijdens deze periode zorgt niet enkel het toegenomen aandeel van ouderen in de groep tussen 15 en 64 jaar, maar ook de vermindering van het totaal aantal personen binnen deze leeftijdsgroep voor een negatieve druk op de beroepsbevolking. De impact van deze twee factoren zal zo groot

zijn, dat een groei van de participatie een daling van de beroepsbevolking niet zal kunnen vermijden (zie ook figuur 3.1).

Tabel 3.2

Decompositie van de evolutie van de activiteitsgraad (Vlaams Gewest; 1995-2025)

	2000/1995	2010/2000	2025/2010
Impact van de omvang van de bevolking (in ppn.)	-	-	-
Impact van de leeftijdsverdeling van de bevolking (in ppn.)	+0,1	-2,2	-1,7
Impact van de participatie (in ppn.)	+2,2	+3,2	+2,5
Totale verandering van de activiteitsgraad (in ppn.)	+2,3	+1,0	+0,8
Activiteitsgraden (in %)	66,8/64,5	67,8/66,8	68,5/67,8

Bron: Steunpunt WAV (op basis van NIS EAK en Planbureau)

Na 2025 hebben de grote na-oorlogse generaties de arbeidsmarkt verlaten en vermindert het aantal arbeidskrachten niet meer ten gevolge van de samenstelling van de bevolking tussen 15 en 64 jaar. Het geboortecijfer kende in de periode na 1965 echter een nagenoeg onafgebroken dalende trend, wat tussen 2025 en 2040 zorgt voor een aanhoudende daling van het totaal aantal personen tussen 15 en 64 jaar en een blijvende druk op het aantal arbeidskrachten.

3 Beroepsbevolking wordt grijzer, vrouwelijker en hogergeschoold

Niet enkel de omvang van de beroepsbevolking zal ingrijpend veranderen in de komende decennia, ook het profiel van deze personen wijzigt. In 2025 zal de groep arbeidskrachten vrouwelijker, ouder en hoger opgeleid zijn. In tabel 3.3 zijn enkele ramingen opgenomen die afgeleid zijn op basis van scenario A.

Momenteel bedraagt de verhouding *man/vrouw* in de beroepsbevolking ongeveer 6/4. In de komende jaren zal de gelijkheid op de arbeidsmarkt, althans wat het aantal mannen en vrouwen betreft, evolueren in de richting van een 50/50-verdeling. Naar *leeftijd* opgesplitst zal het aandeel van jongeren (tot 35 jaar) in de nabije toekomst nog licht afnemen, om daarna te stabiliseren op ongeveer een derde van de beroepsbevolking. Het aandeel 50-plussers blijft gedurende de gehele periode tussen 1995 en 2025 toenemen. In 2025 zal iets meer dan

11% van het aantal arbeidskrachten ouder zijn dan 50 jaar, wat slechts 5 procentpunten meer is dan op de huidige arbeidsmarkt. Het aandeel ouderen zal een pak hoger liggen wanneer ouderen steeds langer op de arbeidsmarkt blijven (scenario B), namelijk net onder de 30%. Een duidelijke veroudering van het personeelsbestand in bedrijven zal zich met andere woorden slechts manifesteren indien het uittredepatroon van de Vlaamse bevolking ingrijpend verandert in de toekomst.

Tabel 3.3

Verdeling van de beroepsbevolking naar geslacht, leeftijd en onderwijsniveau (Vlaams Gewest; 1995-2025)

	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2025
Geslacht							
Mannen	58,8	57,1	55,8	54,7	54,0	53,3	52,8
Vrouwen	41,2	42,9	44,2	45,3	46,0	46,7	47,2
Leeftijd							
15-35 jaar	43,8	39,5	36,5	35,8	36,1	36,5	36,8
35-50 jaar	41,6	44,4	45,2	43,6	41,3	40,4	41,0
50 jaar en ouder	7,1	6,9	8,1	9,1	10,4	11,4	11,4
Onderwijsniveau							
Laaggeschoold	36,0	30,2	26,8	23,7	20,7	18,4	16,9
Middengeschoold	36,4	38,5	40,2	41,7	43,1	44,2	45,1
Hooggeschoold	27,6	31,3	32,9	34,6	36,2	37,4	38,1

Bron: Steunpunt WAV (op basis van NIS EAK en Planbureau)

Op een rudimentaire manier werd ook geschetst hoe de samenstelling van de beroepsbevolking naar *onderwijsniveau* zal evolueren. In hoofdstuk 12 wordt aangetoond hoe dit niveau binnen de totale bevolking tot op heden onafgebroken is gestegen. Na 1995 is de daling van het aantal laaggeschoolden ten voordele van meer hooggeschoolden iets minder sterk geweest dan in de periode vóór 1995. Hfdst. 12

Het onderwijsniveau van de beroepsbevolking zal tussen 2000 en 2025 verder toenemen. Vooral de halvering van het aandeel laaggeschoolden oogt spectaculair: het aandeel personen dat het secundair onderwijs niet heeft afgerond zakt van 30% in 2000 naar 17% in 2025. Dit komt ten goede aan de twee hoger geschoolde groepen, zowel midden- als hooggeschoolden. Hierdoor ziet de groei van het aandeel hooggeschoolden er minder spectaculair uit: het aandeel personen met een diploma hoger onderwijs neemt toe van 31% in 2000 naar 38% in 2025.

Deze oefening wijst op een verdere daling van de intensiteit van de stijging van het onderwijsniveau. Het aandeel laaggeschoolden binnen de beroepsbevolking verminderde met vijf

procentpunten tussen 1995 en 2000. In de nabije toekomst zou het aandeel laaggeschoolden vijfjaarlijks met nog ruim 3 procentpunten verminderen, en na 2020 nog met 1,5 procentpunt. Hierdoor blijft ook aan het eind van deze periode een belangrijk gedeelte van de bevolking laaggeschoold. Dit is een gevolg van het feit dat in de huidige generatie twintigers nog steeds ongeveer een zesde laaggeschoold is.

Tabellenbijlage: www.Steunpuntwav.be, rubriek publicaties, jaarreeks 2001